

Kulturhistorisk rapport

Udgravning på Klosterlunden i Pandrup

Beboelse fra senneolitikum og ældre
bronzealder

J.nr. ÅHM 6835

Udgravning vinter 2017.

Rapport udfærdiget af: arkæolog Rie Bloch

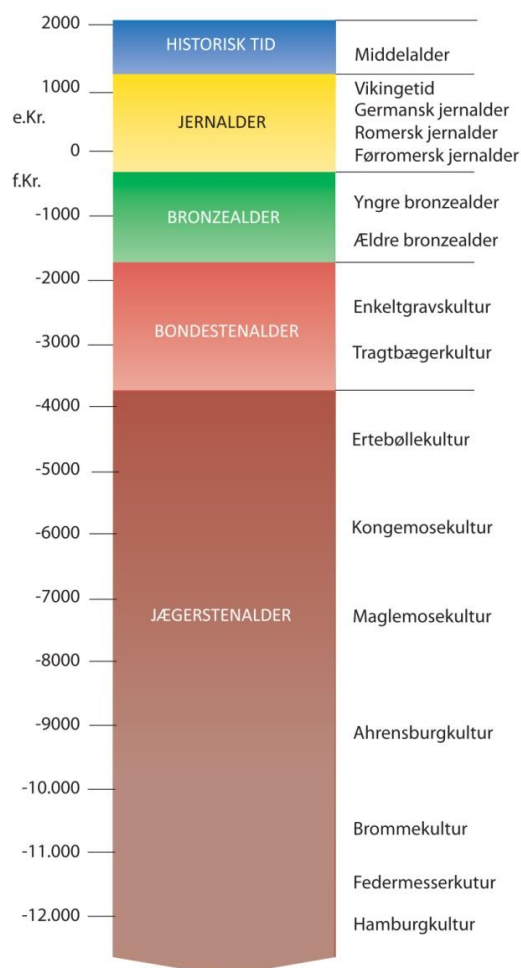
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5
Udgravningsdata.....	6

Indledning

For omkring 6.000 år siden begyndte stenaldermennesket så småt at omlægge deres økonomi til agerbrug. Tidligere havde de været jægere/samlere, men en ny strømning sydfra påvirkede dem til at dyrke jord og kvæghold i stedet. Det betød bl.a. at man begyndte at slå sig mere permanent ned i såkaldte toskibede langhuse, i nærheden af den jord man dyrkede.

Selvom indførslen af agerbruget går langt tilbage i tid, er det en gradvis udvikling, der bliver stadig mere og mere synlig i de arkæologiske undersøgelser. Vi har ikke fund af så mange huse fra den tidlige del af bondestenalderen, eller *neolitikum*, som den også hedder. Til gengæld ved vi efterhånden relativt meget om husene i den sene del af bondestenalderen, samt tidlige del af bronzealderen. Udgravningen ved Klosterlunden i Pandrup, bidrager yderligere til denne viden, med fund af seks langhuse fra netop denne periode.

Undersøgelsens baggrund

I august 2017 blev Nordjyllands Historiske Museum kontaktet af Jammerbugt Kommune, der planlagde byggemodning af et areal i Pandrup. Da der tidligere er fundet bebyggelse fra middelalderen lige syd for Klosterlunden, var det også sandsynligt at der ville blive fundet spor fra oldtiden eller historisk tid, på dette areal.

Den arkæologiske forundersøgelse blev udført i august 2017, og viste spor af arkæologisk aktivitet i to områder. Disse to områder blev indstillet til udgravning som hhv. felt A og B (fig. 1), og blev efterfølgende udgravet i december 2017.

Figur 1. De to udgravede områder, felt A og felt B. ©Geodatastyrelsen

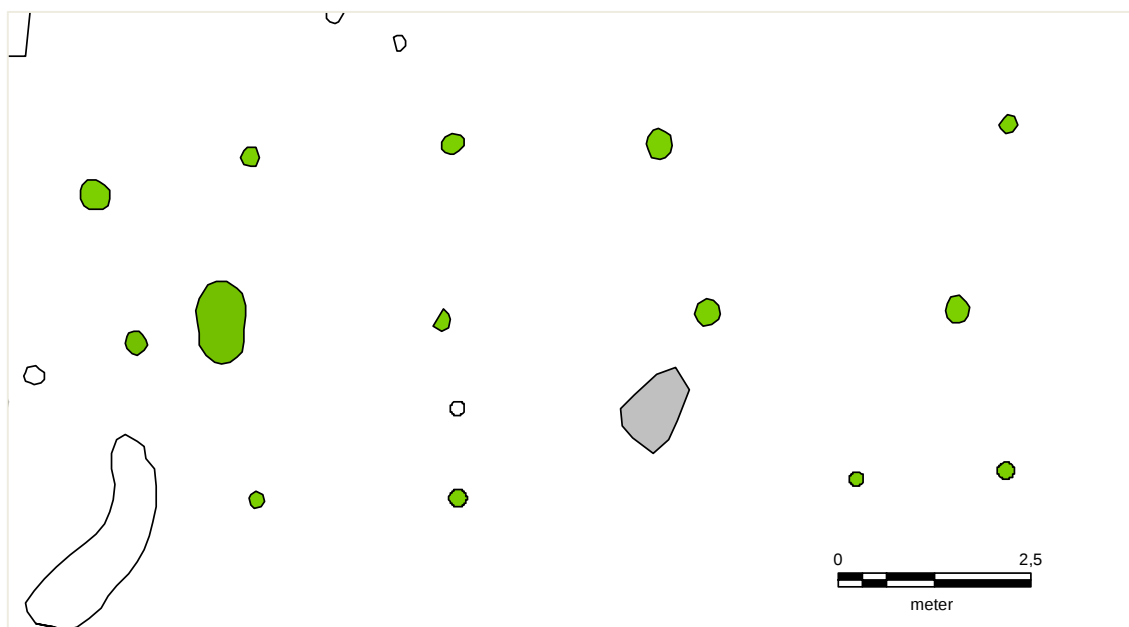
Lokalområdet i oldtiden

Det undersøgte areal i Pandrup findes på den nordlige del af det højdedrag, hvorpå Pandrup såvel som Jetsmark og Kaas, ligger. Højdedraget står som et stykke tørt land i de omgivende engområder, og hele området har således været optimalt til bosættelse i forhistorien: husene har man kunne placere i de højere liggende, tørre områder, mens husdyrene har kunnet græsse i de omkringliggende engområder.

Netop denne bosættelse er der fundet spor fra under den arkæologiske udgravning i Klosterlunden, i Pandrup.

Undersøgelsens resultater

I alt blev der udgravet fem såkaldte toskibede langhuse fra sen bondestenalder/ældre bronzealder og et treskibet langhus fra sen bronzealder. Det er netop på overgangen mellem den ældste og yngste del af bronzealderen at man går over til at lave treskibede langhuse, frem for de tidligere toskibede, og vi har således flere byggeteknikker repræsenteret på udgravningen.

Figur 2. Eksempel på et toskibet langhus fra Klosterlunden, markeret med grøn udfyldning. Stolpehullerne, som plamagerne betegnes, er rester af jord, fra der hvor stolperne har stået i huset.

To af de toskibede langhuse havde nedgravede gulve. Dvs. at man har gravet en del af huset ned i jorden da man byggede det, sandsynligvis for at det skulle stå bedre fast i den sandede undergrund, mod de nordjyske vejr – og vindforhold. Disse nedgravede gulve kunne ses som store plamager i jorden, der viste sig at indeholde en del fund af forskellige flintredskaber og –affald. Blandt de fineste fund fra disse huse er en flintøkse og et blad fra en flintdolk, der ovenikøbet har været brændt (fig. 3).

Figur 3. Flintøkse (venstre) og blad fra en flintdolk (højre), der er fundet i hver deres hus fra sen bondestenalder.

I et af de toskibede langhuse med nedgravet gulvlag, forekom der ydermere to gruber, der er en arkæologisk betegnelse for en nedgravning, eller et større hul i jorden, med forskellige funktioner. Disse er ikke ualmindelige i og omkring huse fra sen bondestenalder. Den ene var dog særlig interessant, da fyldet i denne viste at der havde været ild i forbindelse med anvendelsen af den. Det var blandt andet i denne grube at den brændte flintdolk blev fundet, samt to krukker af keramik. Noget kan tyde på at der har foregået en form for ritual i denne grube, hvor man har ofret de fine genstande, inden anlæggelsen af huset oven på gruben.

Til sidst skal det nævnes at der blev fundet ardspor under det nedgravede gulvlag, i samme hus som gruberne også blev fundet i. Arden er den tidligste plov vi kender fra forhistorien, som blev trukket af okser. Den kunne ikke vende jorden på samme måde som en moderne plov kan, men den skabte nogle relativ dybe fuger i stenalderbøndernes marker, som i nogle tilfælde stadig er bevaret i undergrunden (fig. 4).

Figur 4. Den store plamage øverst i billedet, er den grube der forekom under det nedgravede gulv, hvori der var ofret lerkar samt bladet fra en flintdolk. De linjer der svagt kan ses på kryds og tværs forrest i billedet, er ardspor.

Sammenfatning og perspektivering

Selvom vi efterhånden ved en del om de nordjyske huse fra den sene del af bondestenalderen, så findes der stadig kun en brøkdel af sådanne huse, når man sammenligner med de mange tusinde huse vi kender, fra f.eks. jernalderen. Husene fra Pandrup bidrager således med vigtig ny viden om stenalderens bosættelsesmønstre.

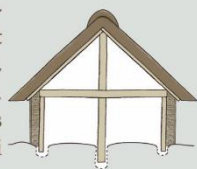
Til sammenligning er der fundet huse fra samme periode på udgravningen Bejsebakken, hvor der også er eksempler på huse med nedgravede gulvlag samt disse gruber i, og i forbindelse med husene. Også her er husene i nogle tilfælde anlagt ovenpå gamle marksystemer, hvilket er tydeligt i form af de bevarede ardspor, ligesom på Klosterlund-udgravningen.

Det toskibede hus

Den ældste hustype er såkaldt toskibede huse, som henfører til, at der i husets længderetning står en enkelt række stolper, som bærer taget.

Hustypen kaldes toskibet, da det i tværsnit kan opdeles i to dele. Hustypen kaldes også midtsulehus, idet stolperne i midten af huset (sulerne) bærer tagets vægt. Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - såsom skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er dog også mindre bygninger, der har været brugt som fx arbejds- eller til opbevaring. Gennem tid placeres indgangene forskellige steder i husenes lange vægge, og langhusene indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

De toskibede huse forekommer helt fra bondestenalderen til ældre bronzealder (3.900-1.500 f.kr.) - en knap 2000 år lang periode, og kendes igen fra middelalderen.

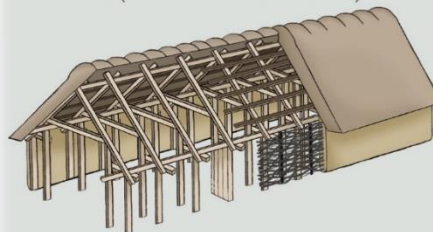

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejds- eller til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid, Stenalder, 13.000-2.000 f.Kr. af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Danmarks Oldtid, Bronzealder, 2.000-500 f.Kr. af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Udgravningsdata

Klosterlunden, Pandrup

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. ÅHM 6835
- Fund & Fortidsminder: 10.04.05 sb 81
- Kulturstyrelsen jnr. 17/05930
- Bygherre: Jammerbugt Kommune
- Undersøgt areal: ca. 4000 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Rie Bloch, daglig leder
 - Arkæolog Nikoline Larsen & arkæolog Anders Stavnager Heissel
 - Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg